

УДК 378

ІННОВАЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ЯК УМОВА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Ніколаєску І. О.

У статті розкрито особливості професійної діяльності викладача системи післядипломної освіти в контексті інноваційної педагогіки. На матеріалі вивчення педагогічної літератури конкретизовано теоретичний і практичний аспект інноваційної спрямованості діяльності викладача системи післядипломної освіти як умови професійно-педагогічної самореалізації. За результатами дослідження презентована узагальнена характеристика викладачів відповідно до окресленого питання. Наведено приклад інноваційної форми професійної діяльності викладача у вигляді створення педагогічного інтернет-клубу як координаційного центру інформаційно-комунікаційного простору.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційна спрямованість, професійно-педагогічна самореалізація, викладач системи післядипломної освіти, інформаційно-комунікаційні технології, інтернет-клуб – освітній салон.

В статье раскрыты особенности профессиональной деятельности преподавателя системы последипломного образования в контексте инновационной педагогики. На материале изучения педагогической литературы конкретизирован теоретический и практический аспект инновационной направленности деятельности преподавателя системы последипломного образования как условия профессионально-педагогической самореализации. По результатам исследования представлена обобщенная характеристика преподавателей в соответствии с изучаемым вопросом. Приведен пример инновационной формы профессиональной деятельности преподавателя в виде создания педагогического интернет-клуба как координационного центра информационно-коммуникационного пространства.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационная направленность, профессионально-педагогическая самореализация, преподаватель системы последипломного образования, информационно-коммуникационные технологии, интернет-клуб – образовательный салон.

The article reveals peculiarities of the educator's professional work in the system of postgraduate education in the context of innovative pedagogy. Based on the study of pedagogical literature, it specifies theoretical and practical aspects of innovative orientation in the work of educators in the system of postgraduate education as a condition of professional pedagogical self-realization. Research results allow to present a generalized characteristic of educators pertaining to the subject of the investigation. An innovative form of the educator's professional work is exemplified by creation of a pedagogical internet-club as a coordination center of information-communication space.

Key words: innovative activity, innovative orientation, professional pedagogical self-realization, educator in the system of postgraduate education, ICT, internet-club – educational salon.

Постановка проблеми. Нововведення характерні для кожної професійної діяльності, особливо для системи освіти та професійної діяльності педагогічної спільноти. Педагогічні інновації як процес і явище проявляються в різних аспектах системи освіти, зокрема у новому змісті освіти, у методиках, технологіях, формах, методах, прийомах, засобах навчально-виховного процесу, в організації навчально-виховного процесу тощо.

Сучасна система післядипломної освіти, яка переживає своє повноправне удосконалення та значущість, вибудовує нову педагогічну практику, яка ґрунтується не стільки на теоретичних засадах, скільки на інноваційній стратегії навчального процесу закладів післядипломної освіти. Формуючи інноваційне середовище інститутів післядипломної освіти, суттєво зростає роль викладача як безпосереднього носія

новаторських ідей. Інноваційна діяльність викладацького складу є не лише обов'язковим компонентом особистої педагогічної системи, а й умовою професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти. Процес професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти буде ефективнішим тоді, коли він буде спрямований на створення в закладі та на всіх рівнях педагогічного процесу умов для постійного пошуку, оновлення прийомів і способів професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях останніх років здійснено ґрунтовні спроби дослідити проблему так званого "інноваційного буму". Це визначення досить точно відображає масштабні зміни, що відбуваються сьогодні в освітніх установах. Наука також відреагувала на ці зміни в кінці 80-х років формуванням нового напрямку – педагогічної інноватики. У працях А. Лоренсова, А. Малініна, М. Поташика, Р. Шакурова, Т. Шамової, О. Хомерики, Н. Юсуфбекової та інших розглядаються різноманітні аспекти інноваційного процесу в навчальних закладах. На актуальності й значущості проблеми педагогічної інновації наголошено в дослідженнях таких учених, як М. Бурґін, В. Загвязинський, С. Поляков, В. Полонський та інших, які це поняття співвідносили з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Ми повністю поділяємо презентовані погляди і суголосні з тим, що педагогічна інновація – це, у першу чергу, нововведення в педагогічну діяльність, певні зміни в змісті і технології навчання й виховання, спрямовані на їхнє удосконалення.

У контексті порушеної проблеми дослідницьке зацікавлення становить науковий доробок В. Загвязинського, який вважає, що нове в педагогіці – це комплекс елементів, які мають прогресивний початок та дозволяють достатньо ефективно розв'язувати завдання виховання та навчання [1].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим сучасні дослідження аспектів розвитку післядипломної освіти та використання андрагогічного підходу неперервного навчання дорослих у системі післядипломної освіти спрямовані переважно на вивчення інноваційної діяльності учителів, які проходять курси підвищення кваліфікації, та зв'язок інноваційних процесів з педагогічною творчістю вчителів-предметників. Проте окремого науково-дослідного статусу набуває питання інноваційної спрямованості діяльності викладачів системи післядипломної освіти як умови їхньої успішної професійно-педагогічної самореалізації. Праці вчених з окремих напрямів педагогічної інновації не об'єднані в систему, не здійснено всебічного теоретичного та методичного аналізу інноваційної спрямованості діяльності викладача системи післядипломної освіти, яка впливає на результативність професійно-педагогічної самореалізації.

Формулювання мети статті. На основі викладеного вище метою статті є теоретичний аналіз інноваційної спрямованості викладацької діяльності в системі післядипломної освіти та практичне використання педагогічних інновацій у професійній діяльності викладачів, які забезпечують успішність професійно-педагогічної самореалізації.

Виклад основного матеріалу. В умовах сьогодення вектор національної системи освіти спрямовується у площину цінностей особистісного розвитку і зумовлює принципову потребу переосмислення всіх необхідних факторів, від яких залежить самореалізація суб'єктів педагогічного процесу. Провідна роль у розв'язанні цієї життєво необхідної проблеми належить викладачу системи післядипломної освіти, покликаному забезпечити особистісне і професійне зростання учителів-слухачів курсів підвищення кваліфікації, створити умови для розкриття духовного потенціалу, саморозвитку творчої індивідуальності і повноцінної самореалізації суб'єктів навчального процесу.

На сьогодні поняття самореалізації не має однозначної дефініції в педагогіці, і відсутність чіткого визначення зумовлює неоднозначність оперування термінами, що пов'язані з само-процесами. Проте в наукових студіях виділено три підходи до вивчення питань самореалізації викладача: з погляду соціалізації особистості, у контексті саморозвитку і розвитку особистості та в структурі базових індивідуально-утворювальних потреб. Нам імпонує думка Н. Лосевої, яка визначає самореалізацію викладача як свідомий, з власної ініціативи, творчий процес утілення в професійній діяльності своїх індивідуальних, професійно-особистісних якостей і властивостей за

визначеними цілями та цінностями з метою відтворення себе у своїй сутності як особистості й професіонала, знаходження свого місця в суспільстві та надання в процесі професійно-педагогічної діяльності своїм студентам як можливостей для їх самореалізації, так і зразка успішного "життя в професії" [3].

Процес професійно-педагогічної самореалізації викладача буде ефективнішим завдяки впровадженню та використанню в професійній діяльності педагогічних інновацій. З власного практичного досвіду можемо стверджувати, що у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі відбувається розширення інноваційної діяльності закладів післядипломної освіти, що, у свою чергу, вимагає від викладацької спільноти збільшення кількості інноваційно-активних науково-освітніх комплексів і мережевих освітніх структур. Відповідно до здійснення інноваційної діяльності викладач системи післядипломної освіти виконує роль автора, розробника, дослідника, користувача і пропагандиста нових педагогічних технологій, теорій та концепцій.

Інноваційна спрямованість діяльності викладача як умова успішної професійно-педагогічної самореалізації вимагає його включення в створення, засвоєння та використання педагогічних новацій у практичний зміст навчального процесу курсів підвищення кваліфікації.

На думку дослідників (І. Ісаєв, І. Міщенко, В. Сластьонін, Є. Шиянов), необхідність інноваційної спрямованості педагогічної діяльності визначається певними обставинами:

- соціально-економічними перетвореннями, які обумовлюють необхідність докорінного оновлення системи освіти, методик і технологій організації навчально-виховного процесу. Інноваційна спрямованість діяльності педагогів, яка спрямована на створення, засвоєння та апробацію педагогічних новацій, є засобом оновлення освітньої політики;

- гуманітаризацією змісту освіти, постійним оновленням об'єму навчальних дисциплін; введенням нових навчальних дисциплін та курсів, які потребують пошуку сучасних організаційних форм та технологій навчання. У зв'язку з цим зростає роль і авторитет педагогічного знання, актуалізуються завдання щодо професійної майстерності педагога;

- зміною характеру ставлення педагогів до використання в професійній діяльності педагогічних інновацій. У сучасних умовах інноваційна діяльність має дослідницький характер та потребує аналізу й оцінки тих інновацій, які успішно апробуються під час професійної діяльності педагогів;

- залежністю навчальних закладів від ринкових відносин та різноманітністю надання освітніх послуг, які формують ситуацію конкурентоспроможності [4, с. 493–494].

Таким чином, створення, використання та апробація педагогічних інновацій спрямовано на удосконалення професійно-педагогічної діяльності викладача та на результативність професійно-педагогічної самореалізації.

Вивчення змісту педагогічних інновацій у системі післядипломної освіти, а також інноваційної спрямованості діяльності викладачів, яка впливає на успішність професійно-педагогічної самореалізації викладацького складу, дозволили нам здійснити практичне обґрунтування окресленого питання. Під час опитування викладачів Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Рівненського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників та використання, запропонованої дослідником І. Ісаєвим [2], характеристик викладацького складу відповідно до використання педагогічних інновацій у професійній діяльності нами виокремлено декілька груп викладачів відповідно до їхнього ставлення до педагогічних інновацій, які розглядаються як показник професійно-педагогічної самореалізації. Коротко охарактеризуємо ці групи.

Перша група викладацької спільноти характеризується активно-позитивним ставленням до інновацій. Викладачі об'єктивно оцінюють ступінь актуальності і перспективності педагогічних новацій, які впроваджують у навчальний процес, при цьому виконуючи функцію не лише експериментатора й виконавця, а й пропагандиста інноваційних педагогічних ідей.

Наступна група викладачів апробує педагогічні інновації як дослідницький, конструктивно-позитивний засіб професійної діяльності. Категорія цих викладачів не

завжди є прихильниками сучасних педагогічних ідей, які оцінює, у першу чергу, з позиції власних особистісно-професійних затрат та зусиль учителів.

Третя група викладачів належить до емоційно-позитивної категорії, які підтримують та поцінують використання педагогічних інновацій у професійній діяльності, проте не поспішають та не ініціюють використання інновацій у власній професійно-педагогічній діяльності, хоча, у той же час, активно співпрацюють з тими викладачами, які охоче впроваджують педагогічні інновації.

Викладачам четвертої групи притаманне фрустраційно-негативне ставлення до інновацій. Зокрема, вони не поспішають оцінювати нові педагогічні ідеї та технології, проте і не відхиляють думку щодо їх використання у своїй професійній діяльності.

Наступна група викладачів має пасивно-негативне ставлення до інновацій та не бажає включитися в інноваційну діяльність. Свою професійно-педагогічну діяльність вони оцінюють на досить високому рівні, і, на їхню думку, вона не потребує додаткових науково-методичних чи технологічних коректив.

Викладачі шостої групи з активно-негативним ставленням до інновацій обґрунтовують помилковість та поверхневість педагогічних інновацій, а також неможливість їхнього впровадження у свою професійну діяльність. Вони вважають, що мають власну педагогічну технологію, яка не може конкурувати з іншими подібними технологіями.

Отже, зазначене вище свідчить про те, що у викладацькому середовищі існує різне ставлення до створення, використання та впровадження педагогічних інновацій. Результати опитування засвідчили, що викладачі системи післядипломної освіти готові здійснювати інноваційну діяльність, яка зумовлює творчу самореалізацію особистості. Відповідно до цього необхідно створити умови для розвитку діяльного та позитивного ставлення викладачів до інноваційної педагогічної діяльності.

Важливим чинником інноваційної спрямованості педагогічної діяльності викладачів системи післядипломної освіти ми вважаємо психолого-педагогічну самоосвіту. Самоосвітню діяльність викладацького складу в закладах післядипломної освіти ми розкриваємо в аспекті особистої потреби, яка не залежить від віку та професійного досвіду; являє собою потребу підвищення рівня своєї професійної компетентності, професійної культури та впливає на результативність професійно-педагогічної самореалізації. Суттєвим показником самоосвітньої діяльності викладачів у контексті впровадження педагогічних інновацій, на нашу думку, є вивчення та опрацювання викладацькою спільнотою системи післядипломної освіти науково-методичної та фахової літератури. Використання теоретико-практичних матеріалів відповідних наукових продуктів дає можливість викладачам не тільки володіти сучасною інформацією, але й знаходити практичні шляхи впровадження інновацій у власну професійно-педагогічну діяльність.

З метою з'ясування рівня самоосвітньої діяльності нами були запропоновані наукові продукти у вигляді фахових та науково-методичних журналів психолого-педагогічного спрямування, наукових та навчально-методичних посібників, монографій, окремих статей у збірниках матеріалів конференції, які використовуються найчастіше викладачами у професійній діяльності. Результати дослідження засвідчили, що самостійне вивчення теоретико-прикладних питань психолого-педагогічних наук, яке спрямоване на результативність професійно-педагогічної діяльності викладача, не є професійною нормою та усталеною системою його життєдіяльності.

Інноваційна спрямованість діяльності викладача системи післядипломної освіти базується і на створенні та використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. На думку Н. Лосєвої, зміст інновацій в інформатизації освітнього середовища полягає в активному освоєнні і впровадженні нових інформаційних технологій у традиційні навчальні дисципліни і на цьому підґрунті – освоєння викладачами нових методів і організаційних форм навчальної роботи; практичній постановці питання про радикальний перегляд змісту освіти, традиційних форм і методів навчально-виховної роботи; розробці і освоєнні інформаційних систем навчально-методичного забезпечення навчального процесу [3, с. 330]. З огляду на це, викладач стає основним постачальником предметних цілей навчання з урахуванням неоднорідності та значущості навчальних дисциплін у конкретному навчальному закладі. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у професійно-педагогічній діяльності викладача системи післядипломної освіти дозволяє відмовитися від традицій-

них форм та методів роботи та впроваджувати власні інноваційні інтелектуальні наукові продукти, що значно більшою мірою сприяє професійно-педагогічній самореалізації.

На підтвердження попередньої тези та для досягнення ефективних результатів професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти на основі використання ІКТ надзвичайно важливим завданням було забезпечити усвідомлення викладачами потенційних можливостей розробленого нами інтернет-клубу – освітнього салону "Педагогічний ексклюзив" (<http://www.salon.klasna.com>) як координаційного центру інформаційно-комунікаційного простору та неформальної освіти. Презентований освітній салон містить певні рубрики ("Орієнтири в освіті", "Науково-методична робота", "Мистецтво бути вчителем", "Навчаючи – вчимося", "Шлях до майстерності", "Скарбниця педагогічної мудрості", "Фотогалерея", "Корисні лінки"), які є тематично взаємопов'язаними та інформаційно доповнюваними. Важливою умовою ефективного функціонування інтернет-клубу є його технічні можливості забезпечення ефективною комфортною роботи педагогічних працівників з інформаційними ресурсами. Важливим при цьому є швидкість обміну інформацією, різноплановість та зрозумілість подання матеріалів, психологічна комфортність під час роботи.

Зазначене вище дає можливість стверджувати, що інтеграція педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій забезпечить необхідні умови для творчої самореалізації та саморозвитку особистості як суб'єкта інноваційних перетворень в освіті засобами єдиного інноваційного освітнього простору, змодельованого в форматі інтернет-клубу – освітнього салону "Педагогічний ексклюзив".

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Сучасні соціально-економічні зміни, які докорінно впливають і на освітню політику, а також розширення сфер діяльності закладів післядипломної освіти та надання різноманітних освітніх послуг змушують викладачів системи післядипломної освіти активно включатися в інноваційну діяльність. Включення викладачів в інноваційний процес, у першу чергу, сприяє результативності та успішності професійно-педагогічної самореалізації, яка має практико-орієнтований та дослідницько-творчий характер та певною мірою визначається інноваційною спрямованістю, тобто ступенем залучення викладача в процес створення, розробки та запровадження педагогічних інновацій.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів вирішення окресленої проблеми. Перспективним уявляється дослідження організації наукового та інформаційно-методичного забезпечення процесу професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Література

1. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 159 с.
2. Исаев И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя : учеб. пособие / И. Ф. Исаев. – М. : Издательский центр "Академия", 2004. – 208 с.
3. Лосева Н. М. Самореалізація викладача: теоретичні основи : монографія / Н. М. Лосева. – Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2004. – 387 с.
4. Педагогика : учеб. пособие для студ. пед. учеб. завед. / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко и др. – 3-е изд. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.